

REFORMÁTUS KOLLÉGIUMOK A TEHETSÉGGONDOZÁS SZOLGÁLATÁBAN

Ágota FEHÉR¹

ABSTRACT

Developing children's abilities is a priority for all educational institutions, and colleges provide a specific location and educational environment for this. In the present study, we review the special role of Reformed colleges in the history of talent management and then present their practice today through direct examples. Overall, the lessons of the past and the present also bring us closer to a approach to positive pedagogy and psychology, to good practices in talent management as a complex personality development.

KEYWORDS

reformed college, college talent management, history, talent point, positive pedagogy and psychology

Bevezetés

„A református kollégiumoknak mindig is elengedhetetlen intézményrésze volt az internátus, ahol a vidékről érkező diákok szállást, közösséget, második otthonot találhatnak, és még sok-sok más. Találhatnak barátot, ellenséget, szerelmet, segítséget, konfliktust, megbocsátást, sérülést és gyógyulást ... és mindebben megtalálhatják önmagukat.” [14: 2]

A diákok számára már az iskolarendszer legkorábbi idejétől fogva szükséges volt olyan bentlakással társuló lehetőséget biztosítása, amelyben teljes ellátást kaphattak és nevelőtábor felügyeletével mélyíthették ismereteiket. A személyre hangolt figyelem lehetőséget nyújtott a személyiségfejlődés sokrétű támogatására, elsajátított ismeretek mélyítésére és készségek fejlesztésére egyaránt, s ezzel a tehetséggondozás legfőbb pillérei bontakozhattak ki a kollégiumok falai között.

A kiemelkedő képességű diákok segítésének alapelvei természetesen a nevelés helyszínétől függetlenül ugyanazok, ám a helyszín adottságai akár tovább gyarapíthatják a megvalósítás mozzanatait. Bizonyos, hogy az alapelvek nyomán a tehetségek erős oldalának támogatása, a gyenge oldal fejlesztése, valamint a személyiség lelki töltődését is lehetővé tévő programok biztosítása egyaránt részét kell képezze a kollégiumok tehetséggondozó tevékenységeinek is [7]. Az erős oldal támogatásához kapcsolódóan ún. gazdagító programoknak teret adó kollégiumi környezetben egyúttal az az előny is megragadható, hogy a tanórák beosztásától szabaddabb szervezésben valósítható meg. A tartalmi ismeretek gazdagításán túl tanulásmódszertani segítség, érzelmi és társas készségek fejlesztése egyaránt beépíthető, nevelői támogatással kísérelhető. A törődés és a hasonló helyzetű társakkal való közös élménymegosztás hosszabb távon is sokrétű segítséget nyújt a képességek kibontakoztatásában, egyúttal közösségtételben. Jelen tanulmányban kiemelten tekintünk a református kollégiumok szerepére a tehetséggondozásban, amelyek története országunkban igen értékes és gazdag múltba vezet vissza. Fontos gyökereit hordozzák napjaink tehetséggondozó tevékenységeinek, így mindezekre építve arra keressük a választ, hogy a tehetséggondozóként is működő református kollégiumi tehetséggondozó

---

¹ Fehér Ágota: Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, e-mail: feher.agota@kre.hu

zás intézményeiben hogyan meghatározóak ezek az alapok, hogyan zajlik a tehetséges diákok támogatása.

A magyar tehetséggondozás történeti alapjai és a kollégiumok

Már az első magyar iskola 996-ban történő Szent Márton-hegyi (ma Pannonhalma) megalapítása rámutat arra, hogy az egyháznak kiemelt szerepe van az oktatásban, valamint arra is, hogy a műveltség átadásán túl szálláshely biztosítása ugyancsak szükséges a diákok számára.

A kezdetektől kiemelt irányelvet jelentett: tanult emberek tudják csak az ország fejlődését segíteni. A plébániai iskolákban szegény sorsú gyermekek tanulhattak, akik számára képességeik alapján akár a magasabb iskolázottság is elérhetővé vált. A tehetséggondozás szempontjából kiemelendő, hogy külön intézmények, a káptalani iskolák biztosítottak alaposabb felkészültséget diákjaik számára, akik ennek nyomán magasabb képzettségű klerikusokká válhattak. Ezen káptalani iskolákban már a kor színvonalának megfelelő, tudatos tehetségkereső és -felkaroló munka zajlott annak érdekében is, hogy ezek a kiválasztott diákok a minél magasabb szintű képzettségüket később külföldi tanulmányaikkal gyarapítsák, majd ismereteikkel hazatérve szerepük lehessen az ország fejlődésének közvetlen irányításában, segítésében.

A kor szellemének megfelelően a fegyelem szigorú volt, ám az egyház segítségével a tehetséges diákok kiemelkedhettek szegény sorsukból. A tanulmányok mellett társaikkal közösen élhették meg az ünnepeket, s más közös élmények is összekötötték életüket, így az együttélés mind a tanulás értékét, mind a személyes kapcsolatok formálását jelentősen meghatározta.

A 11-13. században a tanulni vágyó tehetséges fiatalok számára Európa egyetemei biztosítottak lehetőséget a fejlődésre, a tudományágak fejlődése pedig országunkat is gyarapíthatta peregrinusai által. A 16-17. században egyre nőtt az igény magasabb szintű ismeretek elérésére mind az egyházi, papi hivatás, mind a különböző hivatalok betöltéséhez. Szükség volt olyan akadémiai jellegű osztályok létrehozására, ahol felső szintű ismeretátadás történt, s ezen főiskolai tagozattal is rendelkező iskola elnevezésévé vált reformátusoknál a kollégium, evangélikusoknál a líceum, katolikusoknál (főleg jezsuiták) az akadémia. Mindezek tehát a legfelső fokú képzést jelentették, a végzetek külföldi protestáns egyetemeken tanulhattak tovább. A protestáns kollégiumok képzési rendszere ugyan nem volt teljes, például hagyományos filozófiai (bölcseleti) alapképzés nem valósult meg, ám a teológiai képzés lényeges, közvetlen részét képezte [13; 7].

Református kollégiumok Magyarországon a 16. században alakultak: Debrecen kollégiuma 1538-ban jött létre, 1588 után pedig külön anyakönyvben vezették a bölcsészeti és teológiai osztályok névsorát. Sárospatak református iskoláját 1531-ben alapították, ám csak a 17. század elején vált teljes szerkezetű felsőfokú képzést nyújtó kollégiummá. További protestáns kollégium típusú iskoláink (Pápa, Kolozsvár, Várad, Gyulafehérvár, Nagyenyed) szélesebb társadalmi csoportokat megszólítva törekedtek új, művelt vezetői réteg képzésére, egyúttal bentlakásos jelleggel iskolacentrummá is váltak: nevelők segítségével valósulhatott meg elemi, közép és felső szinten egyaránt az oktatás, a teljes ellátás, mindeközben pedig a tehetségek támogatása.

A kollégiumi élet szellemiségének tehát a műveltség átadásánál lényegesebb összetettebb szerepe volt: országrészek szellemiségének formálóivá váltak, ablakot nyitottak a nyugat-európai szellemiség irányában, a bentlakásos életforma pedig kiemelten az adott intézmény szellemi műhelyé válását is biztosította. Az életet rend szervezte, egyúttal fontos szerepet tulajdonított annak, hogy a diákok aktívan alakíthassák saját művelődésük folyamatát: a közösség erejére is építve önképző társulatok, majd önképzőkörök alakultak. Összességében jelentős tudományos és művészeti gazdagodás vált valóra mindezek nyomán [13; 7]. Kieme-

lendő továbbá a magyar kollégiumi iskolakultúrának egy lényeges sajátossága: az intézményi autonómia, amely minden egyházkerületi régió minden kollégiumában megmutatkozott kisebb-nagyobb mértékben. „Olyan belső önkormányzat ez, amely védelmet nyújt a kollégium és tagjai számára azokkal a külső törekvésekkel szemben, amelyek uniformizálni akarják az oktató-nevelő tevékenységet.” [11: 108]

A kialakult kollégiumi tehetséggondozás hatékonyságát alátámasztotta a diákok közül többen külföldi képzés keretében folytatták tanulmányaikat, amely neves intézményekből hazatérve a magyar iskolarendszer tudatos formálóivá váltak. A Sárospataki Református Kollégium tanulóinak fogadalomtétele is szépen kifejezi ezt a szellemiséget: „Ígérem és fogadom, hogy ha az Isten nekem lehetőséget ad, ezt az összeget részben vagy egészben vissza fogom fizetni, hogy ezáltal az Alma Mater kebelében más szegény sorsú ifjak tanulmányait elősegítsem.” [Soós Gyula értesítője, 1941, In: 8]

Egyházi és az állami intézményrendszerben egyaránt létrejöttek olyan internátusok is például, ahol több oktatási intézmény diákjai laktak, kiemelt figyelmet fordítottak az alacsonyabb társadalmi státuszú családok gyermekeire. Comenius szavaival: „Azt kívánom, hogy itt senki a nemességből, senki a polgári rendű ifjúságból, senki a jobb tehetségű paraszti népből a tanulattal csiszoltságtól ne legyen távol. Gondoskodni kell arról, hogy az otthoni szűk anyagi helyzet senkit, aki művelődésre vágyik, ne akadályozhasson” [1650, In: 8].

A szegényebb sorsú gyermekek neveléséhez kapcsolódóan kiemelendő a Sárospataki Református Kollégium törekvése: válogatott, kiemelkedő képességű gyermekek angol nyelvi tudásának tökéletesítése céljából külön foglalkozásokban részesülhettek néhányan. A „népi tehetséggondozó nevelési kísérlet” [13: 198] angol elitinternátusi mintára szerveződött. Több évfolyam kiváló tanulói kerültek kiválasztásra, akik később nevelői, korrepetitori feladatokat is elláttak. A rendszer eredményességének kiemelt alapját jelenti az együtt élésből eredeztethetően egymás nevelésének, formálásának lehetősége, valamint az általuk kialakított önkormányzatiság, amely szabadságot is biztosított. A kiválasztott tehetségek természetesnek tartották a velük szemben állított magasabb követelményeket, amelyeknek megfelelni is törekedtek. A későbbiekben szinte valamennyien a szellemi és a politikai elit tagjaivá váltak, így a „pataki modell” más intézményekben is követendő mintává vált.

A két világháború között a kollégium mint szerveződés az egyházi iskolákon túl az állami iskolák életében is szerephez jutott, ami a választott iskola és a lakóhely közötti távolság csillapítása mellett komoly szemléletformáló és műveltség tartalmakkal bírt.

1941-ben a pataki minta nyomán a kormány támogatásával Állami Tehetségvédelmi Alap jött létre, amely 11-12 éves gyermekek köréből törekedett kiválasztani és támogatásban részesíteni a legkiválóbbakat, akik ingyen végezheték középiskolai tanulmányaikat. A kiválasztás képességmegállapító versenyvizsgák keretében történt. Az állami támogatás mintáját követve a református egyház is közvetlen támogatásban részesített további válogatott tehetségeket, leginkább parasztyermekek köréből. A tehetségek kiválasztása a háború időszakában sem maradt el, a versenyvizsgák és a tehetségazonosítás 1948-ig, a 8 osztályos iskola és a 16 éves korig meghatározott tankötelezettség bevezetéséig megmaradt. A bentlakásos internátusok a tanulás, az értelmiségivé válás esélyét törekedtek biztosítani a szegény sorsú, többnyire paraszti származású gyermekeknek [13].

Az 1940-es évek végén a kommunista párt és ideológia a kollégium eddig megalapozott értékeinek (elnevezésének) törlését kívánta.

Az egyházi intézmények államosítása során 1952 és a rendszerváltás közötti sajátosságok között kiemelendő, hogy amíg a katolikus egyház 8, addig a református egyház 1 négyosztályos gimnáziumot működtetett Debrecenben, amely intézmények mégis végeztek tehetséggondozó tevékenységeket [6].

A szocialista középiskolai kollégiumi rendszer kiemelten tekintett a kollégiumok közösség-szervező tevékenységére. Kötelezte, hogy adjanak meg minden lehetőséget a tanulóknak ahhoz, hogy tanulmányi idejük alatt alaposan felkészülhessenek feladataikra: az akkor hivatalos világnézet és erkölcs alapjaival rendelkező fiatalok kerüljenek a termelőmunkába és a felsőfokú intézményekbe [13].

Az 1960-as évektől a kollégiumok kezdték visszakapni megbecsültségüket: a diákotthonok kollégiummá válhattak, amennyiben a diákok tanulmányi eredménye megfelelő és a közösségi élethez való kapcsolódás elvárása teljesül. A tehetséggondozás alapvetően mindvégig megmutatkozott a kollégiumi tevékenységekben, amely kifejeződik az 1984. évi Javaslattevő az iskolai tehetséggondozás megvalósítására című dokumentumban, majd ennek hatására az oktatásról szóló 1985. évi I. törvényben: a diákoknak otthon adó intézmények lehetőséget kell biztosítani tanulóik önképzésére, tehetségük kibontakoztatására, művelődésük, test-edzésük és a szabadidő tartalmas eltöltésére, így összességében a kollégium szerepe, rangja ismét megerősítést kapott.

Még több nehezebb időszak következett a kollégiumi tehetséggondozás területén, többek között az 1993. évi LXXIX. közoktatási törvény előkészítése és vitája során is felvetődött a kollégiumi nevelés törlése a közoktatási intézményrendszer tagjainak köréből, áthelyezése a népjóléti tárcához [6]. Összességében azonban a 2001. évi Kollégiumi Nevelés Országos Alapprogramja, majd ennek 2009. évi módosítása egyaránt kiemelt tevékenységként jeleníti meg a tehetségek kiválasztásának és gondozásának feladatát az intézményben. Az előírások megerősítették a komplex tehetségfejlesztő munka szinte minden elemének alkalmazási kötelezettségét, a kollégiumok pedagógiai programjába történő beépítését, kiemelten a differenciált képességfejlesztő, tehetséggondozó foglalkozás, az énkép, önismeret, a szociális képességek, a tanulási és gondolkodási kultúra fejlesztése, valamint a sokszínű szabadidős tevékenységi rendszer területeit [13: 202].

A kollégiumi tehetséggondozás pedagógiai-pszichológiai meghatározói

A kollégiumi nevelés és abban a tehetséggondozás szerepe alapjaiban komplex személyiség-fejlesztésként tekinthető, összetett, sokszínű tevékenység. Egyaránt magában foglalja a közvetlen ismeretekkel való gazdagodás segítségét, a kognitív képességek fejlesztését, ám az érzelmi és a társas készségek területén is kiemelt a diákok támogatásának fontossága. A tehetségek jegyei sem csak a közvetlen tantárgyi tudásban mutatkozhatnak meg, hanem a területekhez kapcsolódó motiváltság, érdeklődés is szerepet játszik a kibontakozásban.

A kollégiumi nevelőtanár hivatása olyan különleges, közvetlen személyes, bizalomteli kapcsolatként bontakoztathatja ki a tehetségsegítést, amely valóban csak ezen intézményben valósulhat meg, a hosszú távú együttélésnek is köszönhetően. Így mutatkozhatnak meg azok a sajátos, akár nehezebb helyzetek és élmények is, amelyek megterhelőek lehetnek a tehetséges személyiség számára, így fontos, hogy a családjától távol se maradjon egyedül a megküzdéssel. A kollégiumi nevelőtanár részéről is szükség van tehát a diákok lelki terelgetésére: mind a szorongó, bizonytalanabb tanulók támogatására, mind a lelkes diákok további ösztönzésére [6: 6].

Kiemelt lelki támogatás természetesen alapjaiban a családtól való távollét legkülönbözőbb megéléséhez kapcsolódóan lehet szükséges. A megértő, támogató, gondoskodó légkör ugyan alapvető segítő erejű minden emberi kapcsolatban, ám a kollégiumban formálódó bizalom, a személyes kapcsolatok bensőségessége talán még kiemeltebb meghatározója a tehetséges fiatalok személyiségfejlődésnek, hiszen introvertált hajlamuk egyúttal távolságot is adhat kortársaiktól. „A kollégium egy interakciós kapcsolati halmaz, ahol a bekerülő diák rengeteg más

mintával találkozik, kerül kapcsolatba, amelyek elfogadásával vagy elutasításával formálódik jelleme, személyisége. Hat és hatnak rá. Ebben az interakciós kapcsolati halmazban sokat tanul, mintákat másol, jókat és rosszakat egyaránt – amik remélhetően hasznára válnak. Önismerete, önbizalma jelentős fejlődésen megy keresztül. A társak, a közösség segítik érzelmi-értelmi fejlődését. ... nyugodtan állítható, személyiségének formálásában nagyon erősen hat a közösség, az azonos korosztály elvárásai, nyomása, a közös lét élménye, a közösséghez tartozás kohéziós ereje.” [3: 203]

A társakkal közös érdeklődési területek nagyban megsegítik a kapcsolatok formálódását, a közös feladatok teljesítése, kutatómunka további gazdag tehetségfejlesztő erő. Az érdeklődés támogatása, a motiváltság fenntartása kiemelt segítséget jelent a tehetségek további kibontakozásában, a kollégiumban pedig ennek a lelkesítő élménynek időről időre történő megerősítése ugyancsak lényeges része a tehetséggondozásnak.

A kollégium életében a tanulás szervezett, ellenőrzött és értékelt keretek között zajlik. A rendezettség a tanulás irányában fordított figyelmet is megsegíti, s a nevelőtanár kísérő szerepében kibontakozó kikérdezés és tanulásmódszertani tanács nyújtása további személyre hangolt tehetségsegítésként értelmezhető. „A nevelőtanárok mélyen elkötelezettek a csoportjukba tartozó diákok lehető legjobb tanulmányi eredményének elérésében, akár a gyermekük tanulmányi előmenetelére nagyon gondosan figyelő szülők. Az internátusban lakó fiatalok lelkének ápolásával, hitbéli alapjuk szilárdításával, a jó közösséghez tartozás élményével pedig a táptalajt teremtik meg ahhoz, hogy a fiatalok tanulásra, befogadásra készek legyenek.” [9: 8]

Protestáns kollégiumok tehetséggondozó tevékenysége további mélységekkel gazdagítja a komplex személyiségfejlesztést. Egyszerre szükséges megsegíteni az egyénben rejlő képességek kibontakoztatását, mindemellett az egyéni, személyes fejlődés támogatásán túl kiemelendő az Isten dicsőségére és az embertársak épülésére történő fejlődés és annak gazdagítása. „A tudásnak, a tehetségnek csak a közösségben van szerepe. Egymást segítve, egyén és közösség együttes fejlődése lesz igazán előremutató.” [12: 21]

A kollégiumok nagy előnye, hogy sokkal több lehetőség adódik a tehetséggondozásra, mint iskolai, tanórai keretek között, lelki támogatásra pedig a nap bármely szakasza alkalmas lehet, bármely napi tevékenység lehetőséget biztosít [10: 10]. Tantárgyakon túl megmutatkozó készségterületek szempontjából különös előnye is van a kollégiumoknak, s a tantárgyi keretben esetleg megmutatkozó bizonytalansággal, szorongással társuló reakciók, feszültségek oldására is azok kiváltódásától kicsit függetlenebb kollégiumban nyílhat jobban lehetőség.

A kollégiumi nevelőtanárnak mindemellett a tanulócsoporthoz „élő organizmusként” [2: 15] is szükséges tekinteni, és a bizalmi légkör megalapozásával, közös tevékenység ajánlásával, kapcsolódási lehetőség biztosításával érdemes a tehetségsegítő tevékenységeit az adott személyiségekre hangoltan kibontakoztatni – egyúttal a változásra is lehetőséget adni.

Református kollégiumok mint tehetségpontok sajátosságai

A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (MATEHETSZ) kiemelten tekint tehetségpontok szervezésének és működésének támogatására, „a tehetséges fiataloknak személyre szabott segítséget kívánnak nyújtani abban, hogy tehetségüket időben felismerjék és kibontakoztathassák, hogy értesüljenek az őket érintő tehetséggondozó lehetőségekről, hogy a szűkebb és tágabb régióban működő tehetséggondozó tevékenységekkel élő kapcsolatot építsenek ki, illetve a tehetségsegítés folyamatába minél több emberi és anyagi erőforrást vonjanak be.” [4] Legfőbb feladatköre a tehetségazonosítás, a tehetséggondozás, a tehetség-tanácsadás, illetve a tehetségpontok hálózatába való bekapcsolódás, mely tevékenységeket pedagógiai-

pszichológiai támogatással, többféle készségterület fejlesztésére építve, komplex módon való-
sítják meg.

A Kárpát-medencében már közel ezeröttszáz tehetségpont jött létre. Református kollégiumhoz
kapcsolódó tehetségpontok száma 12, ezek között 4 Regisztrált Tehetségpontként, 8 Akkredi-
tált kiváló Tehetségpontként működik a MATEHETSZ kapcsolódó felületén
(<https://tehetseg.hu/tehetsegpontok>) 2021. augusztus 15-ig rögzített információk alapján. Ki-
emelendő, hogy az akkreditációs minősítések három évre vonatkoznak, így ezen adatok évről
évre változnak.

A református kollégiumok mint tehetségpontok tehetséggondozó tevékenységeit a gyakorlat-
ban természetesen alapvető komplexitás kíséri más intézményekhez hasonlóan, hiszen a te-
hetségek kibontakoztatásának közös célkitűzéseket minden tehetségpont törekszik minél ha-
tékonyabban és magasabb szinten megvalósítani. Mégis, feltételezhető, hogy saját magáról
készített bemutatkozás során minden intézmény törekszik a legjellegzetesebb elveket és gya-
korlati példákat rögzíteni, ezért jelen összegzés során a református kollégiumi tehetségpontok
ezen bemutatásain keresztül foglaljuk össze sajátosságaikat.

A tehetséggondozás tartalmi meghatározói

Az egyes intézmények tehetséggondozásról vallott vélekedését és programjait áttekintve meg-
erősíthető, hogy bizonyos gondolatkörök alapvető iránymutatót jelentenek a gyakorlat számá-
ra, ám az egyes kollégiumok a helyi specifikumokra is építve, sajátjukká is formálták mind-
ezeket. A tehetséggondozás legfőbb tartalmi pilléreit Howard Gardner ún. többszörös intelli-
gencia modellje határozza meg [5], amely rámutat arra, hogy a tehetségek is sokszínűek, így a
kibontakozást segítő programok fő területeiként is fontos a lehetőségek tágabb tárházát bizto-
sítani a gyermekek számára. Érdeklődésük nyomán, valamint a közvetlen kipróbálás által ta-
pasztalhatják meg saját erőforrásaikat, láthatnak rá az egyes területek izgalmas kérdésköreire,
s mindarra, ami őket megszólítja ezekben.

A tehetségpontként működő református kollégiumok tehetséggondozó programjainak mind-
egyikében megmutatkoznak ezen modell területei [5]:

- logikai-matematikai: összefüggések átlátása és rendszerezése, logikus elemzőkészség, prob-
lénamegoldó gondolkodás képessége, elemzőkészség;
- természeti: a teremtett világ, a természeti jelenségek megismerése és megértése irányában
való nyitottság;
- nyelvi: a szavak lejegyzett és kimondott formáival, ritmikusságával való bánásmód, szóbeli
kifejezőmód választékossága, beszédkészség árnyaltsága;
- térbeli-vizuális: képekben való tájékozódás képessége, képzeleti tevékenység, rajzokban és
képekben való gondolkodás képessége;
- zenei: dallamok és ritmus iránti érzékenység, hangmagasság, hangszín és a hangok további
rezdüléseinek tudatos követése;
- testi-kinesztetikus: harmonikus mozgáskészség, fizikai képességek hatékony összehangolá-
sa, nagy- és finommozgás irányításának képessége;
- intraperszonális: saját érzéseink, belső világunk követése és megértésének képessége, egyéni
gondolatok és azok háttérének tudatosítása;
- interperszonális: a társak irányában való nyitottság, mások érzéseire való ráhangolódás, vele
való bizalomteli, hatékony együttműködés képessége.

Az egyes kollégiumi tehetséggondozó programokban sokféle tanórán kívüli foglalkozás,
szakkör szerveződik mindezen szakmai területek mentén segítve a diákok érdeklődési köré-

nek megfelelő elfoglaltságokra találás, abban való elmélyülés lehetőségét. Egyikük így fogalmaz minderről:

„Intézményünkben számos tehetségterületen kínálunk programokat diákjainknak. Célunk, hogy minél több tanulót bevonjunk programjainkba, ezáltal új tehetségeket fedezhetünk fel, a valamely területen kiemelkedő diákjaink megmutathatják tehetségüket, illetve fejleszthetik képességeiket.”

Végső cél természetesen a minél magasabb szintű képzettség megsegítése, az ehhez szükséges alapok megfelelő lerakása:

„Pedagógiai programunk kiemelt feladata a magas színvonalú oktató munka, melyben prioritást élvez a képességek kibontakoztatása, a tehetségek gondozása, a korszerű és tartós ismeretek közvetítése, a felzárkóztatás, valamint a felkészítés a felsőoktatási tanulmányokra. Ezt a tevékenységet segíti és szabályozza a kulcskompetenciák fejlesztésén alapuló helyi tanterv.”

A tehetséggondozás szemlélete, pedagógiai-pszichológiai sajátosságai

Gardner megközelítése magában hordozta a tehetséggondozás sokszínűségét a tartalmi építkezést tekintve, s a területek arra is rámutattak, hogy a teljességhez szükség van a társas (interperszonális terület) és a személyen belüli készségek (intrapersonális terület) gazdagítására is, vagyis a tehetséggondozás mint komplex személyiségfejlesztés megvalósítására. Református kollégiumok falain belül szorosan kíséri mindezeket a hitbéli elköteleződés szerepe, fontossága és közvetlen beépülése a képességek kibontakozásának folyamatába. A következőkben a gyakorlati megmutatkozások példáiból foglaljuk össze a legjellegzetesebb gondolatokat.

a. A Biblia értékeinek szerepe:

A Magyarországi Református Egyház intézményeinek kiemelt küldetése a keresztyén közösség értékeinek kifejezése, megerősítése, a diákok megismertetése a Biblia igazságaival, magas szintű tudásátadás és önművelés támogatása. A hit mint támogató erőforrás fontos segítséget is jelent a tehetséggondozás alapjainak megerősítésében, a komplex személyiségfejlesztés gazdagításában:

„Keresztyén, református küldetésünkéből következik, hogy a személyiségfejlesztést és a képességek kibontakoztatását minél teljesebben megvalósítsuk. Egyházi fenntartású intézményként távlati célunk, hogy a térségben minél tágabb körben tegyük lehetővé a tehetséggondozás szervezett lehetőségeit olyan családok számára is, akik egyházi kötődésük okán szeretnék gyermekeik hitéleti nevelését és a tehetséggondozását közös keretek között megvalósítani.”

„Hívatásunk igazi erősségévé vált a személyiség sokoldalú fejlesztése, és az ehhez nélkülözhetetlen toleráns, empátikus nevelői attitűd, a családias légkör. Egyházi iskolaként pedig fontosnak tartjuk a tananyag kiváló elsajátítása mellett a református értékek, identitás és a hagyományok ápolását.”

b. Pedagógus mint mentor szerepe a kibontakozásban:

A képességek kibontakoztatásának folyamata természetesen csak a pedagógus közvetlen segítő szerepe nyomán valósulhat meg igazán. A tehetséggondozás folyamatában nélkülözhetetlen egy olyan mentori szerep, aki személyre hangolt figyelmet tud biztosítani a növendékek számára, egyúttal támogató az ő érdeklődésüknek megfelelő kutató törekvéseik követésében, valamint vele megoszthatóvá válhatnak élmények. Kollégiumi keretek között ez a szabadabb

felfedezés, elmélyülés, valamint a közösség tétele egyaránt gazdagabban megvalósítható. Tehetségpontként működő református kollégiumaink a következőképpen valósítják meg mindezeket:

„A kollégium tehetségazonosítást, tehetséggondozó tevékenységet és tanácsadást is végez. Képzésekkel, fejlesztő foglalkozásokkal, a támogató mentori rendszerrel és az értékelést, célkitűzést segítő egyéni tanulmányi tervvel támogatjuk a tehetségek előrehaladását.

Differenciált, több modulból álló tanulmányi program többek között a nyelvi kompetenciákat, intra- és interperszonális kompetenciákat fejleszt – egyéni és csoportos formában egyaránt. Tevékenységüket, szakmai fejlődésüket egyéni mentor támogatja és személyre szabott tanulmányi terv segíti. Kutató, tudományos tevékenység esetén tutor váltja fel a hallgató támogatásában.”

„Intézményünk egy kis létszámú, a személyes segítséget jelenleg is kiemelt feladatként kezelő iskola. A kis létszámú csoportok jellegéből is adódóan a mindennapokban is kis létszámmal, sok esetben két-három fős tanulóköri jelleggel végezzük a szakköri, a fakultációs, a versenyfelkészítői munkát. Teljes embert kívánunk nevelni, ... az egyházi iskolákra mindenkor jellemző nyitottság, a tudományok tisztelete mind-mind nagy lehetőség a tehetséggondozásban.”

„Nevelőtestületünk szakmai képzettsége magas színvonalú, az iskola pedagógusaira jellemző a nyitottság, az új lehetőségek iránti fogékonyság.”

„Nevelőtestületünk minden tagja a magas szintű és igényes pedagógiai munka elkötelezett híve. Alapvető feladatunk, hogy minden tanulóknak felismerjük a benne rejlő lehetőségeket és maximálisan segítjük őket képességeik minél teljesebb kibontakoztatásában.”

c. A tehetségsegítés mint differenciálás:

A tehetségsegítő pedagógus mentori szerepéhez kapcsolódóan lényeges alapelvként tekinthetünk a tehetséggondozás folyamatában kibontakoztatandó személyes differenciálás fontosságára. Az egyéni előrehaladás üteme, mélysége, a témafeldolgozás gazdagítása egyaránt segítséget jelent a tehetségek útján:

„A tanóra keretei között történő tehetséggondozás fokozott figyelmet és erőfeszítést kíván a pedagógustól, valamint magas szintű differenciálást tesz szükségessé, így ezt a folyamatot célszerű tanórán kívüli tevékenységekkel kiegészíteni. Gyakorlatunkban a frontális munka mellett differenciált, kiscsoportos és egyéni foglalkozások alkalmával lehetőség nyílik az egyéni képességek megismerésére és kibontakoztatására.”

„A tehetségfejlesztés terén mindkét foglalkozási formával szeretnénk élni, mivel iskolánk képzési rendjében az emelt szintű oktatás és a tanórán kívüli foglalkozás (pl. fizika-szakkör, nyelvi szakkör, énekkar, zeneóra, rajzszakkör, irodalmi színpad) együtt lehet sikeres. A tanulóknak a két foglalkozási formába való bevonása háromlépcsős differenciálást, jelent (jobbak – még jobbak – legkiemelkedőbbek), amelyben a tanórán kívüli fejlesztést további két, csoportos és egyéni formára bontjuk. Iskolánk tehetségműhelyeinek létrejöttét pedagógusaink öntevékenysége, szakmai igényessége és a közös tanári kezdeményezések támogatják.”

d. A tehetséggondozás mint komplex személyiségfejlesztés területei:

A tehetségek megmutatkozása különböző szakmai területeken megvalósulhat, mindemellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a személyiség érzelmi és társas készségeinek fejlesztésével egységben tekinthetünk csak teljes értékűen a tehetséggondozásra. A kollégiumi élethelyzetekben mindezek szabadabban megmutatkozhatnak, egyúttal fejlesztésük számára is segítséget jelenthet. Tehetségpontként működő református tehetségpontjaink ugyancsak kifejezik a lehetőségeket mindezekhez kapcsolódóan:

„Nevelő-oktató munkánk során fontosnak tartjuk a tanulói személyiség sokoldalú fejlesztését. Az aktív tanulási tevékenységek közben hatékony tanulási technikák alkalmazásával fejlesztjük a tanulók együttműködési készségét, önismeretét, empátiáját, toleranciáját, segítőkészségét. Tanítványainknak nemcsak széleskörű alapkultúrát nyújtunk, hanem lelki életükre is nagy hangsúly fektetünk, melynek során munkánkat iskola-lelkész és iskolapszichológus is segíti. A keresztyén élet értékei mellett kiemelt célunk, hogy diákjaink nyitottak legyenek nemzeti kultúránk megismerésére és ápolására.”

„A kollégiumi nevelésben kiemelten kezeljük a karrierkép, az önmenedzselés és a kreativitás fejlesztését, ezért 9. évfolyamon önismereti és személyiségfejlesztő, énkép, hatékony önkifejezés foglalkozásokat tartunk. 10. évfolyamon a személyiség szociális komponense, társas jártasságok; 11. évfolyamon a család, a kapcsolatok dinamikájának megértése a személyiség akarati, érzelmi összetevőinek megismerése útján; 12. évfolyamon társadalom, identitás, jövőkép, pályaválasztás a foglalkozások témái.”

e. A kollégiumi nevelés, mint a kibontakozás lehetősége nehezebb társadalmi helyzetből is

A református kollégiumok tehetségszorgató tevékenysége a történelmi gyökerekre is építve magában hordozza a szegényebb családok tehetséges gyermekei támogatásának célkitűzését. Tehetségpontként működő református kollégiumaink küldetéséhez kapcsolódóan ugyancsak kiemelkedik mindennek fontossága:

„A kollégiumi, internátusi elhelyezés felkínálásával lehetőséget adunk a Református Egyházmegye területén élő hátrányos helyzetű, tehetséges diákoknak középiskolai tanulmányaik elvégzéséhez.”

„Tehetségpontunk a tudományokban és művészetekben tehetséges, hátrányos helyzetű, illetve elsősorban roma/cigány származású fiatalok és gyermekek azonosítását, fejlesztését és kutatását vállalja fel. Lakhatás biztosítása mellett az intézmény saját szakmai programján keresztül teszi lehetővé, hogy tagjai emberségük minden dimenziójában fejlődjenek.

Intézményünk törekszik arra, hogy minőségi képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű kollégisták tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését.

A kollégiumnak a tehetségfejlesztés mellett célja, hogy a hallgatóinak társadalmi háttérből fakadó hátrányait a lehetőségeihez mérten kompenzálja, segítséget nyújtson szá-

mukra az egyetemi közegben történő eligazodáshoz, tanulási módszerek adaptációjához, egyéni célok, célrendszerek megalkotásához.”

„A tehetséggondozással összehangolható feladatnak tekintjük a szociális hátrányokkal induló tanulók társadalmi esélyeinek javítását. ... külterületen élő, korábban elkallódásra ítélt tehetségek felkutatásával nyitotta meg a felemelkedés lehetőségét. Egyéni haladási tervet dolgozunk ki, és azt folyamatosan ellenőrizzük és nyomon követjük. Saját diákotthonunkban végezzük a kollégiumi tehetséggondozást filmklub, szakkörök, önképzőkörök formájában.”

„A református oktatásügy hagyományai is köteleznek minket arra, hogy a társadalom bármely szegmenséből érkező, valamely területen kiemelkedő teljesítményű diákok olyan segítséget kapjanak nevelőiktől, hogy képességeiket a lehető legnagyobb mértékben kibontakoztathassák.”

„Habár térségünk gazdasági problémáiból adódóan tanulóink jelentős része rossz szociális háttérrel rendelkezik, számos diákunkra jellemző a fogékonyság új ismeretek szerzésére, a kreativitás, a valamely tehetségterületen megnyilvánuló kimagasló teljesítmény.”

f. Tanítvány és tanító – a minta továbbadásának lehetőségei:

„A Magyarországi Református Egyház iskoláinak küldetésnyilatkozata Jézus Krisztus missziói parancsa: '...tegyetek tanítványokká minden népeket...' (Mt 28, 19).” [1, 91] A tehetségpontként működő református kollégiumok tevékenységében ugyancsak megfogalmazódik a minta továbbadásának fontossága, s ezzel a küldetés hosszabb távú beteljesítése szempontjából is különös fontossággal bír:

„Hallgatóink között az intézmény keresztyén szellemiségéből adódóan is népszerűsítjük az önkéntes szolgálatok és a társadalmi felelősségvállalás fontosságát ... beszélgetések keretében motiválják a hasonló helyzetű gyereket a továbbtanulásra, tehetségük kibontakoztatására.”

BEFEJEZÉS

Bizonyos, hogy minden pedagógus legfőbb célja a nevelésére bízott gyermekek legjobb képességei kibontakozásának támogatása. A kollégiumok különleges keretet biztosítanak mind ebben: lehetőséget nyújtanak a személyiség kognitív, érzelmi és társas készségeinek sokrétű megmutatkozására, személyes figyelem és szabadabb elmélyülési lehetőségek megtapasztalására, egyúttal a közösség formálódására egyaránt. Református kollégiumok mindezekén túl a bibliai értékek szellemiségének hordozásával biztosítják a tehetség támogatását a nehezebb társadalmi státuszú családok gyermekei számára is, a személyre hangolt figyelem pedig megsegíti az őszinte kapcsolatba lépést, összességében a közvetlen ismeretrendszer is gazdagodását.

Jelen tanulmányban tehetségpontként működő református kollégiumok szakmai programjai alapján tekintettük át a tehetséggondozó tevékenységeik szemléleti alapjait, szakmai tartalmát, hitéleti vonatkozásait, s összességében a tehetséggondozás történetéből eredeztethető sajátosságok jelenlegi kifejeződését. Bízunk abban, hogy ezen nagymúltú intézményekben tanulók

számára tudatos erőforrásokat nyújthatnak mindezek, így a pozitív pedagógia és pszichológia gyakorlatának kibontakozása is megerősítést meríthet mindezekből.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] ÁBRÁM, Tibor, SARKA, Ferenc *Tehetségkereső és -fejlesztő programok a Magyarországi Református Egyház nevelési és oktatási intézményeiben*. In: Különleges Bánásmód, 2016/2. 89–96. ISSN 2498-5368. <http://real.mtak.hu/80328/1/KB2016-2-089-W-0010-656680XX0--bram-Sarka.pdf>
- [2] BARNA, Viktor *Megújuló nevelőtanári szerepkészlet a tehetségsegítés érdekében*. In: Szluka, Bernadett (szerk.): *Tehetségekötőnk – a Pécsi Hajnóczy József Kollégium tehetségsegítő kiadványa*. Pécs: Pécsi Hajnóczy József Kollégium, 2019. 14–17. https://hajnoczy-koll.hu/wp-content/uploads/2019/06/tehetsegkikotonk_net.pdf
- [3] BOLLÓ, Csaba *A kollégiumi tehetséggondozás napjaink gyakorlatában*. In: BALOGH, László, BOLLÓ, Csaba, DÁVID, Imre, TÓTH László, TÓTH, Tamás *A pedagógusok, szülők együttműködése és a kollégiumok szerepe a tehetségfejlesztésben*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014. 203–210. ISSN 2062-5936. https://tehetseg.hu/sites/default/files/konyvek/geniusz_31_net.pdf
- [4] *Két pont között a legrövidebb út a tehetség*. <https://tehetseg.hu/aktualis/ket-pont-kozott-legrovidebb-ut-tehetseg>
- [5] NICHOLSON-NELSON, Kristen *A többszörös intelligencia*. Budapest: Szabad Iskolákért Alapítvány, 2007. 153. p. ISBN 978-963-06-3197-6.
- [6] PÁLNÉ LENCSE, Szilvia *Kollégium és tehetséggondozás*. In: Bán Magdolna (főszerk.): *30 éves az internátus. Új szőlőskert – a Kecskeméti Református Egyházközség hírmondója*. Kecskemét: Kecskeméti Református Egyházközség, 2021/ 1. 3–6. <https://krint.hu/krint30/a-30-ev-margojara/kollegium-es-tehetseggondozas>
- [7] SZABÓ, Zsuzsa *A tehetség kézikönyve*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2019. 803. p. ISBN 978-615-00-6636-3 https://tehetseg.hu/sites/default/files/kezikonyv/nk_mind_0.pdf
- [8] SZATMÁRINÉ TÓTH-PÁL, Ildikó *A tehetséggondozás hagyománya és gyakorlata a Sárospataki Református Kollégiumban*. é.n. <https://slideplayer.hu/slide/2008578/>
- [9] SZENES MÁRTONNÉ DURUCZ, Anna *Kollégisták a gimnáziumban*. In: Bán Magdolna (főszerk.): *30 éves az internátus. Új szőlőskert – a Kecskeméti Református Egyházközség hírmondója*. Kecskemét: Kecskeméti Református Egyházközség, 2021/ 1. 8. <https://krint.hu/krint30/a-30-ev-margojara/kollegistak-a-gimnaziumban>
- [10] SZLUKA, Bernadett *A tehetséges diák segítésének lehetőségei a kollégiumban*. In: Szluka, Bernadett (szerk.): *Tehetségekötőnk – a Pécsi Hajnóczy József Kollégium tehetségsegítő kiadványa*. Pécs: Pécsi Hajnóczy József Kollégium, 2019, 10–13. https://hajnoczy-koll.hu/wp-content/uploads/2019/06/tehetsegkikotonk_net.pdf
- [11] TÓTH, László *A tehetséggondozás és kutatás története*. Debrecen: Didakt Kiadó, 2013. 176. p. ISBN 978-615-5212-08-6.
- [12] TÓTHNÉ KOVÁCS, Erika *Istenadta tehetség*. In: Bán Magdolna (főszerk.): *30 éves az internátus. Új szőlőskert – a Kecskeméti Református Egyházközség hírmondója*. Kecskemét: Kecskeméti Református Egyházközség, 2021/ 1. 20–22. <https://krint.hu/krint30/tanulmany/istenadta-tehetseg>
- [13] TÓTH, Tamás *A magyar kollégiumi tehetséggondozás története*. In: BALOGH, László, BOLLÓ, Csaba, DÁVID, Imre, TÓTH László, TÓTH, Tamás *A pedagógusok, szülők együttműködése és a kollégiumok szerepe a tehetségfejlesztésben*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014. 194–202. ISSN 2062-5936. https://tehetseg.hu/sites/default/files/konyvek/geniusz_31_net.pdf

- [14] VARGA, Nándor *Én és Te*. In: Bán Magdolna (főszerk.): 30 éves az internátus. Új szőlőskert – a Kecskeméti Református Egyházközség hírmondója. Kecskemét: Kecskeméti Református Egyházközség, 2021/ 1. 1–2. <https://krint.hu/krint30/a-30-ev-margojara/en-es-te>